

F7/2008 - Loučím se s filatelii ...

Loučím se s filatelii ... (1)

V minulém čísle vyšla poslední část Filatelistických povídek Františka Langer, inspirovaných vyprávěním redaktora a znalce Ervína Hirsche. Dnes si připomeneme další velkou postavu naší meziválečné filatelie – JUDr. Karla Rixe. Tento filatelista tělem i duší, dodnes připomínaný jako vynikající celinář, se stejně jako Hirsch stal obětí nacistického „konečného řešení“ a stejně jako on patřil k těm nemnoha, kteří jakoby zázrakem přežili koncentrační tábory. Po válce se vrátil do Prahy a shledal se dokonce i se svou sbírkou, kterou pečlivě opatrovali jeho přátelé. V roce 1945 otiskl v Československé filatelii vzpomínku napsanou právě před pětadesáti lety v pekle terezínského ghetta.

Nevíme dne ani hodiny! To platí pro mne, internovaného v terezínském ghettu, mnohonásobně, neboť smrt řádí tu kolem s krutou neúprosností a neskončí-li válka v dohledné době, pak se k své milované filatelii už sotva vrátím. Proto se chci s ní po více jak šedesátileté věrnosti několika vzpomínkami rozloučit.

Bylo to roku 1883, kdy mne, desetiletého chlapce, nahodilý nález otcovy korespondence přivedl do skrovných tehdy řad sběratelů poštovních známek. Tenkrát se známky skutečně sbíraly a jen zcela výjimečně kupovaly, což platilo zejména mezi námi mladými, finančně více než slabými.

Od svých prvních začátků až po dnes jsem filatelii nikdy neopustil, což není zjevem právě všedním. Poznal jsem během dlouhých let mnoho sběratelů, kteří se na sbírání vrhli přímo se šílenou vášní, ale za kratší nebo delší dobu ochabli, aby pak zmizeli ze světa klubovního jako vlasatice, když svoje sbírky, sestavené mnohdy za drahý peníz, za babku opět odprodali. Jiní sběratelé prodali svoje poklady, jsouce k tomu donuceni finančními důvody, mnozí stárnoucí filatelisté učinili podobně, obávající se, že by členové rodiny, nerozumějící filatelii, mohli být připraveni o dědický poklad nesvědomitými obchodníky. Takovýmto sběratelům, kteří neměli syny filatelisty, jsem žertem radíval, aby přesně dvě léta před svou smrtí počali své sbírky rozpouštět.

Tehdy ještě sbírka známek neznamenalala dobré uložení kapitálu, vzestupy cen byly nepatrné a kupců velice poskrovnu. Co znamená doba dvou lidských věků ve filatelii, pochopí dnes jen ten, kdo se probírá ve staré odborné literatuře. Poznává leccos, co mu je dnes prostě nepochopitelné, neboť způsob sbírání se za tuto dlouhou dobu od základů (a ne vždy k svému prospěchu) změnil. Tenkrát nebylo ještě směrodatných, sběratele nestranně informujících příruček (katalog Moschkeův vyšel koncem let osmdesátých, Senfův v r. 1892), takže sběratel nevěděl vlastně nic o poštovní známce, neznal ani její vzácnost, ba ani přesný počet známek většiny zemí. Byla to doba, kdy padělatelé a podvodníci měli snadnou práci a bohaté žně. Sbíralo se prostě vše, co se poštovní známce podobalo. Do sbírek se dostaly četné kolky (USA, Ecuador, anglické Stamp Duty, Bosna, Turecko aj.), ba dokonce „známky“ fantastických zemí jako Moresnet, Sedang, Bochara, knížectví (!) Trinidad ap., jakož i známky soukromých pošt.

Z druhé strany to byla doba bohatých nálezů a objevů, kdy na půdách, ve sklepích, starých registraturách úředních, zámeckých, farních i obchodních tlela ještě bohatá stará korespondence, polepená poštovními známkami z let padesátých. Ale jak vandalsky nakládal tehdy mladý filatelista s těmito podceňovanými nálezy! Známky se nedovednou rukou s dopisů strhávaly a tím nepochopitelně poškodily, známky na celinách vytištěné se vystřihovaly, buď do

čtverce, nebo dokonce oválově. Takovýmto neodborným počínáním zničeny byly nenahraditelně skutečné poklady. Také způsob umísťování známek v primitivních albech a písánkách volal přímo do nebe. Neupotřebená známka se nalepovala celou gumovanou stranou (činil tak dokonce i vydavatel filatelistického časopisu Senf se známkovými přílohami, v každém čísle časopisu jako bezplatný dárek připojovanými). Orazítkované známky se připevňovaly nanesením silné vrstvy truhlářského klihu nebo moučného škrobu, takže zakrátko dostaly skvrny a staly se sběratelsky bezcennými. A jak macešsky se choval sběratel při přemísťování své sbírky do nového alba, kolik známek zničil ve vařící vodě, při společné koupeli se známkami nestálých barev, sušením na růžovém pijáku nebo neodborným odstraňováním papíru! Teprve koncem let osmdesátých vynalezl berlínský lékárník Vigener „falce“, tj. nálepky, ale i těch bylo používáno nedbale, takže původní guma na známce vzala pravidelně za své. Nutno si arci uvědomit, že tehdejší sběratel nebyl takovým gourmandem, jakým je dnešní filatelista. Na nějakém utrženém zoubku, zastřiženém okraji, průhledném místě, znešvařujícím mastném razítku mu vůbec nezáleželo. Máme-li nyní již tak řídkou příležitost nahlédnout do staré sbírky, která odpočívala po dlouhá desítiletí nedotknuta, užasneme nad tím, co skvostného, vzácného a nedostižného materiálu bylo sběratelem lehkomyšlně zničeno.

Každá doba má svůj ráz i vkus. Dnešní nároky na zachovalost známek jsou značně přísnější, někdy snad až přemrštěné. Není vzdálena doba, kdy neupotřebená známka nebude smět nést ani nejmenší stopy po nálepce, čili bude smět být ukládána jen do průhledných pošetek. Už dnes rozeznávají aukční katalogy u neupotřebených známek stupně „bez klihu“, „původní klih“, „stopy po nálepce“ a „svěží“. Je to stupnice poněkud přehnaná, jak se domnívám.

V letech osmdesátých byla česká filatelie ještě v začátcích a nově založený Klub českých filatelistů (KČF) soustřeďoval z počátku sotva 20 členů. Důvodem tohoto malého počtu byla také ta okolnost, že dospělý muž se styděl přiznat, že sbírá ty zdánlivě bezcenné papírky, a mnozí proto sváděli to sbírání na svého malého synka nebo synovce, pro něž se tatínek nebo strýc obětovali.

Pamatuji se jako gymnasista na dva tehdy již význačné sběratele, spoluzakladatele klubu ve Vysokém Mýtě. Byli to páni MUDr. Karel Bartoch a Jan Podhajský, kterým jsem vykonával někdy službu poslíčka při klubovních zásilkách. Za to jsem si mohl ze zásilky vybrat také nějaké známky, pokud to ovšem můj měsíční rozpočet, nepřesahující 50 krejcarů, dovoľoval.

Ještě v letech devadesátých byl sběratel nezištným idealistou. Měl radost z každé ať darem, ať výměnou získané známky a těšil se ze stoupajícího počtu svých jedinců, neboť každý býval na filatelistickém žebříčku ceněn v první řadě dle součtu známek své sbírky. Němci měli té doby v Praze už svůj spolek, měli svůj úpravou i obsahem pěkný časopis „Austria Philatelist“, jehož čelným přispívatelem byl Hanuš Kropf, známý specialista starého Rakouska, jehož dílo o starorakouských razítkách bylo základem, na němž se mnohem později vyvinul tak oblíbený obor sběratelů razítek. Redaktorem byl stoprocentní Němec Duschek.

Postupem času přibývalo i českých sběratelů, soustředěných ovšem jen z malé části v jediném českém klubu, až pak nastal náhlý rozmach za světové války. Inter arma silent musae, sed philatelia crescit.¹⁾ Neprodyšně uzavřené hranice pro známky nepřátelských i neutrálních států, snadné válečné výdělky a důsledkem toho nahromadění peněz stále se znehodnocujících přivedly do tábora filatelistů živel obchodující laicky stejně známkami, jako sádlem a kávou. Vznikaly bursy v kavárnách, kde se „handlovaly“ obzvlášť poštovní známky ústředních mocností a jejich spojenců Bulharska a Turecka. Zvláště oblíbeným předmětem válečné spekulace se

stalo první vydání známek polní pošty rakouské. Vzpomínám si, že vysoký štábní důstojník rakouský vyslal svou ordonanci, kaprála a takto obchodníka známkami, služebně do etapy v Polsku, aby na tamních zastrčených poštovních úřadech kupoval tuto sérii. Byla to nezdravá horečka, která pak svedla vrchního ředitele vídeňské státní tiskárny Hesseho k tomu, že v dorozumění s generálním pobočníkem císaře Karla Martererem dal natisknout známky, hlavně bosenské a polních pošt v zaměněných barvách a dal je na trh také nezoubkované. Odpykal to svým odsouzením a ztrátou vysokého úřadu a vzal si na konec život.

Ale morbus philatelicus²⁾ vyvrcholil hned po válce, když se k nám už snáze, ačkoli stále ještě nedovoleně, dostalo velké množství známek vydaných během války v cizině. To už začíná nová doba filatelie, kterou však nechci nazvat zlatou, i když mnohým zlato vynášela. Litovat dlužno jen to, že se od nevídaných spekulantů záhy nakazily i mnohé poštovní správy tím, že počaly vydávat známky zbytečné, jejichž náklad i doba platnosti byly už předem omezeny a které pak byly „haussisty“³⁾ u přepážky i pod rukou ve velkém množství skupovány a vyháněny cenově do závratných výšin, z nichž pak následoval velmi často stejně hluboký pád.

Pozorujeme, že dnes už opravdu neexistuje země, která by nevydala zbytečné série, ať u příležitostí uměle vytvářených, nebo bez nich. Pokud se tak děje mírně (Anglie, USA, severské státy), lze se s tím spřátelit, bylo tomu tak, byť v měřítku nepatrném, již před světovou válkou. Porovnáme-li však takové portugalské Antoníčky, proti nimž tehdy celá filatelistická literatura zaujala postoj krajně odmítavý, s nekonečnými provisorii tureckými s půlměsícem a hvězdou, či s volskou hlavou, s nekonečnými řadami známek francouzských, italských či portugalských kolonií, kde celá korespondence je soustředěna v rukách několika málo úředníků, vojínů a obchodníků, kde negramotné domácí obyvatelstvo nepřijde po celý život s poštou do styku, pak si dozeňme, že doba předválečná byla ideovým vyvrcholením naší ušlechtilé záliby, že byla dobou pro filatelii v pravdě klasickou a že proto známám té doby přísluší plným právem název známek klasických a že této skupině dává cílevědomý sběratel vždy přednost. Kam dospějeme, budou-li u filatelistické přepážky a na bursách skupovány poštovní známky ne pro vlastní sbírku, ale pro zásobníky obchodujících sběratelů a laiků? Jedno však vím určitě: Spekulace bují jen v poměrech neuspořádaných a nejistých, s postupující konsolidací se vždy dostavil ve známkách cenový pokles a útěk spekulantů z filatelie. Byli jsme toho svědky v prvních letech po ukončení světové války a teprve po tomto poklesu nastal ozdravovací proces v řadách filatelistů. (POKRAČOVÁNÍ)